

Josep Maria Magem Ferrer

Perfil biogràfic professional

Josep Maria Magem. Sabadell 29 - 05 - 1941

1. Immersió

Fill d'un ebenista amb taller de moble clàssic a Sabadell, Josep Maria Magem, aprèn l'ofici de la projecció i construcció de mobles al taller familiar.

Cursa Arts Aplicades a Barcelona cap a finals dels anys cinquanta, on es forma en el terreny estètic i plàstic, en un moment en què és inexistent una formació concreta en el camp de la decoració.¹

Durant els estudis de Belles Arts, combina la formació amb el treball d'aprenent de decorador amb Armand Albiol, que feia projectes entre Barcelona i Sabadell.²

Amb ell s'introdueix a l'ofici de la decoració, començant a encaminar-se cap a una decoració moderna, allunyant-se de les resolucions clàssiques o historicistes habituals dels clients de Sabadell.

Aquest pas no estarà exempt de cert enfrontament amb la línia de treball habitual del seu pare. Els esdeveniments, però, el porten a solidificar la seva línia i propostes renovadores, que per a un públic conservador requereix la seva primera tasca de pedagogia "invisible" que es repetirà al llarg de tota la seva trajectòria professional, tant com a interiorista, dissenyador industrial o comerciant d'edicions de disseny.

Els encàrrecs creixents li permeten establir-se per lliure i deixar el treball com ajudant i aprenent de l'ofici. En l'exercici de la professió, la creació de peces era quelcom habitual en uns anys en què l'oferta de productes de cert nivell estètic i material era entre escassa i inexistent. La conversió del moble i decoració "clàssica" a la "moderna" no va ser senzilla, amb una clientela acostumada a trobar les excel·lències de "l'estil clàssic". La nova línia de moble i decoració va anar fidelitzant una nova clientela que començava a entendre i apreciar les noves propostes de Magem.

Aquesta conversió cap a la decoració moderna passa per una època que ell valora com de "certa suavitat", en la qual substituïex el mobiliari "d'estils clàssics", pel que en deia "estil orientat"³, reversionant el moble "d'estil", procurant uns interiors allunyats de l'habitual "Lluís XVI". És a dir, gradualment va afinant l'estil fins eliminar-lo i situar-se en la decoració moderna, mentre aconsegueix que els seus clients comprenguin que la decoració clàssica que ells preferien a priori, que justificaven dient que no passava de moda, era pel fet que ja estava fora de temps. "L'estil orientat", basat en reminiscències i fins i tot tòpics de japonisme i l'arquitectura històrica xinesa. li permet crear una fantasia continguda, ja que a les formes a què es remetia originàriament ja pertanyien a una estètica d'una cultura continguda en les seves resolucions.

Aquestes resolucions amb reminiscències orientals ja semblaven poc decoratives per a molts, aquesta reacció va permetre una transició subtil cap a la creació sense ornament, cap a un funcionalisme particular.

Els nous projectes sovint eren per als habitatges dels fills de clients habituals, que tot i que volien propostes més modernes. L'última paraula la tenien els pares, que eren els qui pagaven i que sovint no acceptaven unes propostes que els semblaven massa atrevides. Així, la tasca d'explicació de com es podien fer les coses per tenir una llar actual i una altra forma de viure i d'entendre estètica i l'elegància no obtenia els seus fruits.

Vist amb perspectiva, el que és realment sorprenent és que aquesta visió de "l'estil clàssic" com a símbol de distinció segueixi sent encara molt habitual i compartida, actitud que genera interiors kitsch que busquen aquesta elegància basant-se en simulacions fora de temps.

La tasca de promoure una decoració moderna, d'acord amb els nous temps i les noves possibilitats constructives, es presenta com un primer aspecte d'actitud contra allò establert. El franquisme havia promogut molt conscientment una estètica pròpia que es basava sobretot en un historicisme colossalista a voltes d'altres per un folklorisme aglutinador de diferents trets agrupats de diferents regions d'Espanya.

Aquesta política estètica, la podríem traduir respectivament en decoració als interiors "clàssics" i al moble i interiors de l'anomenat "rústico español", una tipologia de mobiliari molt usada durant les dècades dels seixanta i setanta, sobretot per a les segones residències.

La forma de viure als habitatges en els primers anys de professió com a decorador també era diferent de la que esdevindria els anys següents. La inexistència de la televisió a la llar feia que l'espai de reunió i element central de la vida a la casa fos la taula del menjador, on s'hi feien les sobretalles i es resolien tots els afers. La idea d'una sala d'estar com a lloc principal de vida apareix durant els anys seixanta, i més als setanta.

En l'exercici de decorador i interiorista coneix Tom Costa, treballador de Cristalleries Sabadell, que estava casat amb la filla de Francitorra,⁴ de Manresa.

"(Dissenyador de mobiliari, interiorista i botiguer de Manresa, tenia molta capacitat de compra a la botiga. Com que podia, s'anava introduint amb els fabricants i els demanava com volia els mobles que creia que es vendrien millor, els fabricants li feien, els posava a la botiga i als fabricants els servia de 'garantia d'èxit' per a altres clients d'altres botigues. Va treballar per més d'una dotzena de fabricants de mobles dissenyat per a ells. Normalment copien el que veïen a la fira de Vila. Copiaven mobles estàndard, 'disseny barat' per dir-ho d'algun forma. En realitat tots els fabricants acabaven produint variables sobre una mateixa tipologia de moble seriats amb diferències mínimes en acabats o dimensions d'elements, però sense massa diferenciació.)"

Atès que els encàrrecs que ell feia quant a vidres, gravats a l'àcid o vitralls són sempre coses especials, sortint del motlle habitual dels encàrrecs que tenien, comencen a tenir una certa relació de proximitat.

Arran d'una fira de mostres que s'estava organitzant a Manresa⁵, Tom Costa li proposa a Magem que faci una proposta d'estand per als productes de Francitorra, ja que ell no tenia experiència en la projecció d'estands de fira. Magem projecta un muntatge en què darrere d'una vidriera, unes fulles es mouen amb un ventilador invisible. A Manresa, a

l'època, va ser un impacte i va agradar molt la novetat.

"2ª Fer Saló Industrial y Artesano de Manresa y Comarca, 1967. Referència extreta del llibre de: Josep Comprubi i Plans. Les fires de mostres a Manresa (1901-1980). Pàg 159. Manresa: Fira de Manresa, 1981.

A partir d'aquest treball, Francitorra, li proposa a Magem dissenyar alguns estands per als fabricants de mobles per a qui ell dissenya mobiliari.⁶ L'habitual era una càrrega considerable de mal gust en les posades en escena d'uns productes que també justejaven a escala de disseny i acabats. És una oportunitat i un rept per a la seva trajectòria, ja que l'èxit del treball suposa projectar i supervisar el muntatge simultani a la Fira del moble de València de fins a sis fabricants de mobiliari. Uns estands d'uns 150 o 200 metres quadrats cada un.

Normalment eren fabricants de la Sénia, originalment fusters, que en realitat tenien tronçers i molt capital econòmic. Produïen alguns productes de forma aleatòria, fins que algun dia Franci Torra s'hi fixava i els dissenyava una línia de productes per produir en sèrie.

Eren fabricants amb un potencial immens, perquè produïen amb llenya econòmica moltíssima mobles en sèrie. Espanya sencera estava per moblar. Amb aquest producte de baix nivell en tots els sentits es va moblar l'Espanya "desarrollista".

D'aquests treballs per a les fires, sorgeix el contacte amb Ibermueble (empresa extingida el 2010, dedicada a la fabricació de moble seriats a Ulldecona), empresa en la qual havia entrat un gerent jove al jubilar-se un dels gerents habituals. Aquest nou fitxatge posar en marxa "l'evolució" de l'empresa. Cansat de produir "el vestit" de Francitorra, volia una línia nova. Magem és l'encarregat de dissenyar unes línies de mobiliari modular molt simples i netes, amb noves característiques, tot i que a l'empresa el que li tirava era la producció de mobles estàndards amb mínimes variables, "el mueble pared".

Juntament amb el grafista Santi Sole, dissenyen la gràfica i projecció d'un pavelló expositiu de mostres del seu producte annex a la fàbrica. El projecte renovador de

l'empresa no arriba a assolir-se, i la producció de mobles "programa" s'imposa a la seva proposta.

2. Dissenyador de làmpades per causalitat

Un fabricant de mobles de la Garriga, "Arlex", li encarrega el disseny de l'estand per a la Fira de Barcelona, "Hogarhotel", en la qual havien de presentar una novetat "secreti" que incorporava una prestatgeria/libreria dissenyada per Franci Torra. La novetat era un aparell que, per capacitat, encenia llum que duia incorporada la prestatgeria quan la tocases.

Per a la il·luminació de l'estand li proposen anar al fabricant Marsset, d'il·luminació, on podria escollir les làmpades que preferís per al muntatge. Allà, ell planteja a Marsset l'invent que havien de presentar instal·lat a la prestatgeria, que, adaptat per funcionar en làmpades, podia ser un recurs per desenvolupar una nova tipologia de llums que s'engendrarien només tocant-los, sense necessitat d'interruptors. Marsset li diu que si s'afanya a fer una proposta de làmpada, ells la construïren per poder-hi instal·lar el nou sistema.

Aquesta trobada porta Magem a fer els primers dissenys de làmpades, amb els quals comença un altre espai de la seva trajectòria dissenyística que esdevindrà un dels camps més fructífers de la seva activitat. L'aplicació per a làmpades del dispositiu d'encesa per contacte dona origen a aquest invent de l'enginyer Domper, ja que, aplicat als mobles, no resulta eficaç i produeix errors de funcionament a causa de les càrregues estàtiques que es generen per un recorregut massa llarg de l'espai de contacte del moble, i provoquen a voltes l'encesa dels llums només pel pas per davant de la peça. En l'aplicació en làmpades, el disseny estava molt condicionat a causa a les grans dimensions de l'enginy "toca-toca".⁷

Els primers dissenys de Magem per a Marsset il·luminació són una làmpada de sobretaula "Trombon" i una làmpada de peu "Flauta", dissenyades a partir d'un pàmpol de metall ric al qual se li fabricava un peu.

Marsset presenta els nous dissenys de Magem, tot i que era un fabricant de làmpades "clàssiques" i que no comptava

ni amb una infraestructura de representants, catàlegs o fotografies del producte, ni una estructura productiva capaça de fer front a les exigències de la fabricació i venda de productes de disseny. Amb tot i aquesta manca de recursos, ven alguns units d'aquests primers models amb certa facilitat.⁸

Amb tot i això comencen a parlar del disseny en general i de la possibilitat de fer alguns passos en la generació d'un nou producte i canvi de rumb de l'empresa. L'empresa havia nascut com a foneria, i amb una idea molt allunyada de la que el disseny requeria en tots els seus aspectes. La conversió de la tipologia de negoci va ser un treball molt de fons.⁹

La participació de Magem a Marsset té dues etapes diferenciades. La primera comença amb la proposició de l'aplicació del sistema "toca-toca" el 1968, que el durà al treball com a dissenyador exclusiu de la casa en què exercirà desenvolupant una nova línia de productes i la conversió dels processos productius i de venda per a la transformació de la fàbrica en empresa productora de productes d'alt disseny.

És en aquest context, en què Magem, comença a conèixer altres fabricants de làmpades del moment, i en què comença a incloure algunes peces en els seus projectes de decoració i interiorisme.

Cap a 1970, i veient la impossibilitat de desenvolupar un producte de disseny innovador i que els canvis profunds que necessitava Marsset en el si de l'empresa donessin uns resultats satisfactoris, comencen les converses amb un empresari del sector del moble i un enginyer plantejant la possibilitat d'una nova empresa d'il·luminació.¹⁰

Sorgeix la possibilitat de ser dissenyador d'una nova firma d'il·luminació que impulsen l'enginyer Domper i un empresari del sector del moble Antonio Matas, els dos cognoms donen nom a la nova proposta Madom.

Domper, a més de treballar en el sistema "toca-toca", treballa en el desenvolupament dels potencímetres tipus Dymmer, anomenat Divlux, que permeten la graduació de la intensitat de la llum. Aquestes dues característiques tècniques seran uns constants en la producció de la nova firma.

El 1969, abans de formalitzar l'empresa, presenten a una fira de mostres diversos artefactes-prototips que esbossen el nou producte que volen generar.¹¹

En vista de l'acceptació que reben, comencen a treballar per dissenyar i produir productes "vendibles". Aquest primer temps que d'una nova línia de producte posa en alerta el fabricant Marsset, que comprèn que aquelles noves tipologies de producte podrien formar part de la seva producció.

Les traves en la conversió de l'empresa Marsset arribaven fins a extrems ridículs. En algunes peces d'aquesta primera època, encara s'intueixen uns adhesius on, sobre plàstic transparent i imprès en negre, apareix la inscripció "Disenor: José Maria Magem". Aquest gest, que ha permès identificar l'autoria d'algunes peces, corre a compte del propi dissenyador, ja que des de l'empresa en aquella època semblava un dispendi prescindible el fet de firmar els productes que produïen.

3. Madom, una firma de tendència

La proposta de Madom, tot i que no massa extensa en el temps, és interessant. La possibilitat de proposar un producte nou, sense càrregues ni prejudicis previs que et permet una empresa de nova creació, permet a Magem, com a dissenyador exclusiu de la firma, dissenyar un producte, que, vist en conjunt, té un discurs propi. És una obra que, tot i evolucionar al llarg dels anys de deu anys d'existència de l'empresa, manté una coherència formal i productiva.

És una col·lecció, de geometries estrictes, que es veuen reforçades i condicionades pels escassos sistemes productius i per certa tendència estètica del moment. En la producció de Madom no trobem aplicacions en plàstics (molt de l'època); tota la producció és estrictament metàl·lica, amb una presència gairebé absoluta de cromats que conviuen amb una aplicació molt particular de colors.¹²

L'origen del dissenyador i l'exercici des d'una ciutat industrial, centrada en la producció tèxtil i la metal·lúrgia, sembla haver condicionat aquesta etapa del sabadellenc Magem.

El tractament especial del color ve per la selecció de la paleta, de colors saturats però en gammes i tons mitjos, fet que es contraposava en l'ús habitual de l'època dels colors estridents i definits, conservant, així, la frescor i la novetat del color en els objectes d'ús, però atorgant-los una serenor més pausada i una elegància més adulta que la estridència dels colors brillants, amb una connotació més adolescent.

També pels acabats en mat, que es contraposava a l'aplicació habitual del moment, setinada-brillant, que en contrast amb la brillantor dels cromats confereixen a les peces un aspecte molt particular i identificable, a la vegada que gaudeixen encara avui de certa actualitat per la convivència de formes i acabats.¹³

Fer dels recursos tècnics del moment, és a dir, de l'escassetat de recursos, una virtut, i inclú un tret identificable dels productes, és una altra aspecte a detallar en la producció de Magem i, en particular, a la que es refereix a l'etapa Madom.

Aquestes obertures als difusors de diferents models produïts per Madom responen alhora a una qüestió de ventilació per l'escalfor produïda per les bombetes incandescentes, a més d'afegir un joc de llum a uns difusors que, sense obertures, serien completament opacs. D'aquesta forma, desprenen un bri de llum sense enlluernar la visió. La forma, però, ve directament condicionada per la tècnica emprada a l'hora de perforar aquestes peces metàl·liques. Per poder introduir la serra per fer-hi el tall recte, s'havia de fer un primer forat rodó amb una broca. Perquè el tall pogués ser net es rematava amb un altre forat circular idèntic a l'altre extrem del tall. Amb aquests dos forats i un tall sorgeix aquesta forma que trobem en diferents dimensions, depenent de la superfície on es practicava.

Es van desenvolupar alguns productes que tot i no tenir un èxit comercial són interessants com a propostes lumíniques noves. La Làmpara Bocazas, per exemple, està calculada amb les parabòles de reflexió de la llum perquè surti per la ranura d'unió entre les dues peces que formen el difusor, que estaven repolrades a mà, sobre motlles de fusta. Són dues peces iguals, tot i que una està serrada i la de fons, sencera. Pensada per funcionar amb bombeta de cap platejat, l'interior està pintat en verd menta perquè la llum no enlluerni i faci la funció de làmpada d'ambient.

Els productes de Madom es van presentar per primera vegada en un stand projectat per Esteve Aguiló. Era una estructura metàl·lica molt lleugera i esquelètica que subjectava uns "sostres" de paper que es disposaven en forma d'aigües, com a les teulades.¹⁴

Es va instal·lar al Palaciu Alfonso XII, per al Pabellón del Sector de la Madera, Muebles y elementos afines, que patrocinava el Gremio Sindical de Ebenistas de Barcelona y la Agrupación de Fabricantes de Muebles", celebrat entre el 3 i el 14 de juny de 1970.

El primer estand de l'empresa, per falta de pressupost, se soluciona amb uns volums empaperats amb pàgines del diari La Vanguardia que, vist en conjunt, en blanc i negre, les imatges i la tipografia passen a llegir-se com una textura bicolor sobre la qual les peces llueïen amb presència per contrast.¹⁵

El projecte Madom, com a empresa de disseny i venda de làmpades, tindrà de forma similar al que 25 anys després es repetirà amb un altre projecte d'edicció de làmpades del mateix dissenyador i altres socors, Accid Dizegno, una "mort d'èxit". A través de les fires de mostres, les comandes van créixer amb força rapidesa. La manca d'una estructura productiva àgil feia que algunes comandes s'acumulessin. La voluntat, a més, era proposar a cada fira anual nous productes, però en molts casos els nous prototips es mostraven sense haver pogut servir totes les comandes de l'any anterior.

Aquesta espiral d'allau de demanda i la falta de recursos productius va dur, sorprenentment, a una mort d'èxit del projecte, per col·lapse. La firma Madom va prendre en els darrers anys una línia publicitària i de negoci basada en la promoció d'un pilot i un cotxe de formula 1. Emilio de Villota va córrer diversos anys en el cotxe groc i negre, amb la gràfica que Magem va dissenyar per a aquest equip de competició.¹⁶

Amb aquest pas, l'empresa va anar canviant d'activitat i l'encesa electrònica de làmpades es va anar abandonant per impulsar una encesa electrònica de cotxes

4. Dissenyador artesà

Josep Maria Magem explica que és un pèl hipòcrita parlar en general en referència als dissenyadors catalans i, en particular, cap a ell amb el terme de dissenyadors industrials. Ell defensa la idea de ser un dissenyador artesà, fent referència, amb això, que la realitat del context en què va començar a desenvolupar el seu treball en la projecció i producció de producte no fou un context industrial, sinó el de petits tallers dispersats en el que era anomenat àrea metropolitana de Barcelona, és a dir, el cinturó industrial de la capital catalana.

Aquells tallers distaven molt de la idea d'indústria i encara més de l'empresa. Alhora, aquesta organització de produccions de petita escala permetia a molts projectes, com va ser el cas de Madom, poder accedir a processos de ma-

